

EBÛ İSHÂK SA'LEBÎ (Ö. 427/1035) VE ESERİ “KATLÂ EL-KUR'ÂN
(KUR'ÂN'DAN ETKİLENEREK ÖLENLER)”

ABU ISHAQ SA'LABI (D. 427/1035) AND HIS WORK “KATLA AL-QUR'AN
(PEOPLE WHO DIED AFFECTING BY THE)”

Dr. Öğr. Üyesi Nurdoğan TÜRK

Ankara Hacı Bayram Üniversitesi, dr_nrdgn@hotmail.com,

ORCID: 0000-0002-5684-5956.

ÖZET

Ebû İshâk Ahmed b. Muhammed b. İbrâhîm es-Sa'lebî en-Nîsâbûrî eş-Şâfîî (ö. 427/1035), tefsir, hadis, kıraat, fıkıh, Arap dili alimi ve vâizdir. Bugünkü İran'ın Horasan idarî bölümünde Nîşâbur (Nîsâbur)'da doğmuş ve Muharrem ayında yine orada vefat etmiştir. Sa'lebî (bazı kaynaklarda Seâlibî) lakabıyla anılan Ebû İshâk, dindar kişiliğiyle bilinmektedir. Bir çok hocadan ilim tahsil etmiş ve el-Vâhidî gibi kıymetli talebelere ders vermiştir. Ulemâdan fazlaca övgüye mazhar olan Sa'lebî, başta *el-Keşf ve'l-beyân 'an tefsiri'l-Kur'ân* adlı meşhur tefsiri olmak üzere geride birçok ilmi eser bırakmıştır. Bu eserlerden birisi de *Katlâ el-Kur'ân* (قتلى القرآن)'dır. Sa'lebî, kitabın mukaddimesinde ifade ettiği gibi bu eserini Allah'ın rahmetini umarak ve bereket talep ederek yazmıştır. Türkçe “*Kur'ân'dan Etkilenerek Ölenler*” veya “*Kur'ân Şehitleri*” anlamına gelen *Katlâ el-Kur'ân*, Kur'ân âyet/lerini okuduktan veya dinledikten sonra manasından etkilenerek vefât eden bazı zâtların hikayelerini içeren ve bu hikayelerin çoğunun Muhammed ümmetinin selef-i sâlihînden nakil zinciriyle (isnâd) rivâyet edilerek –bildiğimiz kadarıyla- günümüze kadar bu konuda telif edilen tek eser olma özelliğini taşımaktadır. Eserin hurafe derecesine varan son derece garip kıssaları içermesi nedeniyle muhtevâsına temkinli yaklaşmak yerinde olacaktır. *Katlâ el-Kur'ân*'da zikredilen tüm âyetleri Sa'lebî'nin diğer kitabı *el-Keşf ve'l-beyân*'da araştırdık. Araştırmamız neticesinde bu eserde yer alan kıssalardan sadece iki tanesinin *el-Keşf ve'l-beyân*'da zikredildiğini tespit ettik. Dolayısıyla bu eserin o tefsirden istihraç edilerek telif edilen bir eser olmadığını söyleyebiliriz. Eser, bir yüksek lisans tezine konu olmuş¹ ve tahkîki yapılarak basılmıştır.² Kitabın içerdiği konunun değeri, müellifinin ilmi mertebesi, *Katlâ el-Kur'ân* kitabının ve müellifinin tanıtılmasına etken olmuştur. Bu bildirinin amacı, kadîm İslâm Kültürü'nde ilmi bir miras olarak yerini alan bu kıymetli eseri muhtevâsıyla tanıtmak ve ümmetin gönül dünyasına, istifadesine ve takdirine sunmaktır.

Anahtar Sözcükler: Sa'lebî, Müfessir, Kur'ân, Katlâ, Şehit, Ölüm, Etki.

¹ See B. Wiesmüller, *Die vom Koran Getöteten: At-Ta'labi's Qatlâ l-Qur'ân nach der Istanbul und den Leidener Handschriften, Edition und Kommentar*, Arbeitsmaterial zum Orient, vol. 12, (Würzburg: Ergon Verlag, 2002); https://www.amazon.de/Die-Koran-Get%C3%B6teten-HandschriftenArbeitsmaterialien/dp/3935556888/ref=sr_1_1?s=books&ie=UTF8&qid=1546547429&sr=1-1&keywords=Die+vom+Koran+Get%C3%B6teten (03.01.2019).

² Sa'lebî, Ebû İshâk Ahmed b. Muhammed b. İbrâhîm en-Nîsâbûrî eş-Şâfîî es-, *Katlâ el-Kur'ân*, thk. Nâsır b. Muhammed b. Osmân el-Munî', Riyâd: Mektebetu Obekan, 2008.

ABSTRACT

Abu Ishaq Ahmad b. Muhammad b. Ibrahim as-Sa'labi an-Nisaburi ash-Shafii (d. 427/1035) is a scholar in the field of commentary of the Qur'an, hadith, qiraah, Islamic law, Arabic language and a preacher. He was born in Nisabur which is in the administrative district of Khorassan of the present Iran and he had passed away there in Muharram Month. Abu Ishaq who was called as cognomen of Sa'labi (his name is Saalibi at some sources) has known with his pious character. He had got education from many scholars and he had given lessons to valuable students such as Wahidi. Sa'labi who had greatly praised by scholars had left a lot of scientific works behind especially his famous commentary of the Qur'an that is *al-Kashf wa al-bayan 'an tafsiri'l- Qur'an*. One of these works is also *Katla al- Qur'an* (قتلى القرآن). He had written this book with a hope of God's mercy and a request of blessing as he had mentioned in the introduction of the book. *Katla al- Qur'an* which means people who died affecting by the Qur'an or martyrs of the Qur'an in Turkish language has had the characteristics of being the only work which contains stories of people who died affecting by the meaning after reading or listening the verses of the Qur'an and narrations from salaf-i salih of the ummah of Muhammad with conveying chain (*isnad*) on most of these stories, and is compiled about this subject -as far as we know- until today. It is necessary to deliberate about its content because of having strange stories almost in the degree of superstition in the work. We researched the other work of Sa'labi that is *al-Kashf wa al-bayan* about all mentioned verses in *Katla al- Qur'an*. We detect that just two stories of this book mentioned in *al-Kashf wa al-bayan*. As a result of our searching, *Katla al- Qur'an* is not a work which is compiled educating the tafsir. The work had become a subject of master thesis³ and had been published after substantiating.⁴ A value of the subject of the work's content and editor's scientific degree are the reasons of introducing of the book of *Katla al- Qur'an* and its editor. The aim of this notice is to present this valuable work that take a place in the ancient Islamic culture as scientific heritage with its content and to submit it to the ummah's world of heart, benefit and appreciation.

Key Words: Sa'labi, Commentator of the Qur'an (Mufassir), the Qur'an, Katla, Martyr, Death, Effect.

GİRİŞ

Şüphesiz Kur'an-ı Kerim insanlık için hayatın düsturu ve onları hidâyete ileten bir kitap olarak indirilmiştir. Haşr 59/21'de Kur'an şayet bir dağın üzerine indirilmiş olsaydı, o dağın Allah korkusundan titreyeceğinden ve paramparça olacağından söz edilmektedir. Dolayısıyla kullara rahmet olarak inzâl edilen Kur'an'ın dağa yapacağı benzer bir tesiri, birebir aynısı olmasa da O'nu okuyan veya dinleyenlerin kalplerinde bir şekilde etki yapabileceğinden söz etmek mümkündür. Sa'lebî, işte söz konusu bu etki odaklı bir eser kaleme almış ve ona *Katlâ el-Kur'ân* ismini vermiştir. O'nda, Kur'an'ı okuduktan veya dinledikten sonra etkilenecek ölen kişilerin hikayelerini zikretmiştir. Eserin günümüze kadar -bildiğimiz kadarıyla- konusunda telif edilen tek kitap olması, onun İslâm Kültür Mirası'ndaki değerini artırmaktadır.

³ See B. Wiesmüller, *Die vom Koran Getöteten: At-Ta'labi's Qatla l-Qur'an nach der Istanbuler und den Leidener Handschriften, Edition und Kommentar*.

⁴ Sa'lebî, *People Who Died Affecting By The: At-Ta'labi's Qatla l-Qur'an*.

1. EBÛ İSHÂK SA'LEBÎ

1.1. Hayatı

Sa'lebî, büyük ihtimalle Horasan'ın şehirlerinden Nişâbûr'da doğmuş ve orada yetişmiştir.⁵ Muharrem 427/1035'de Nişâbûr'da vefat etmiş ve oraya defnedilmiştir.⁶ Doğum tarihi hakkında yeterli bilgi bulunmamakla birlikte IV. (X.) yüzyılın ortalarında⁷ veya sonlarında⁸ doğmuş olabileceği ileri sürülmüştür.

Tam adı Ebû İshâk Ahmed b. Muhammed b. İbrâhîm es-Sa'lebî en-Nîsâbûrî eş-Şâfiî el-Mukrî' el-Müfessir el-Vâiz'ul-Üstâz'dır. Künyesi Ebû İshâk ve lakabı Sa'lebî (bazı kaynaklarda Seâlibî)'dir. Vâhidî, eserlerinde ondan çokça üstâz (büyük hoca) diye bahseder.⁹

1.2. İlmî Kişiliği

Nişâbûr, tarihte ulemânın kaynağı ve ilmin merkezi olarak yerini almıştır. Sa'lebî, Nişâbûr'un yetiştirdiği değerli ilim adamlarından biridir. Adının ve malum tefsirinin şöhreti Nişâbûr'un sınırlarını aşmıştır. Tefsir ilminde büyük bir şöhret kazanmış ve Nişâbur tefsir ekolünün en önemli temsilcilerinden birisi olmuştur. Aynı zamanda hadis, kıraat, fıkıh, edebiyat, Arap dili alimi ve vâizdir. Dindar kişiliğiyle tanınmakta ve Şâfiî mezhebine mensup olduğu bilinmektedir.¹⁰

Sa'lebî, ilim tahsilinde sabrı kuşanmış, birçok değerli ulemânın ilim meclisinde bulunmuştur. Hocalarının çokluğuyla bilinir. *el-Keşf ve'l-beyân*'da 300'e yakın hocadan rivâyette bulunduğunu söylemektedir.¹¹ Bazen de kitaplarında hocalarından imlâ yoluyla veya meciddeyken bazı hadisleri işittiğini beyan etmektedir.¹² Hocalarından bazıları şunlardır: a) Ebu'l-Kâsım el-Hasen b. Muhammed b. Habîb en-Nîsâbûrî (ö. 406/1016). b) Ebû Bekr İbn Mîhrân el-Mukrî en-Nîsâbûrî (ö. 381/992). c) Muhammed b. Hüseyin es-Sülemî (ö. 412/1021). d) Ahmed b. Ubeyy Ebû Amr el-Fîrâtî el-Hûcânî (ö. 399/1010). e) Muhammed b. Ahmed b. Abdûs Ebû Bekr el-Hîrî (ö. 396/1007). f) Ebû Muhammed Hasan b. Ahmed el-Mahledî (ö. 389/1000). g) Abdullah b. Hâmid b. Muhammed el-Mâhânî Ebû Muhammed el-İsbahânî (ö. 389/1000). h) *Tabakâtu's-sûfiyye*'nin sahibi Muhammed b. Huseyn es-Sülemî (ö. 412/1021). ı) *Müstedrek*'in sahibi Ebû Abdillâh Muhammed b. Abdillâh Muhammed el-Hâkim en-Nîsâbûrî (ö. 405/1014). i) Muhammed b. Abdillâh b. Muhammed b. Zekeriyâ Ebû

⁵ Sa'lebî, *Katlâ el-Kur'ân*, s. 15, 22.

⁶ M. Suat Mertoğlu, "Sa'lebî", *TDV İslâm Ansiklopedisi (DİA)*, (İstanbul: TDV Yay., 1998-2013), XXXVI: 28-29; Muhammed b. Ali b. Ahmed ed-Dâvûdî, *Tabakâtu'l-müfessirîn*, (Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1983), I, 67; Ebu'l-Fazl Celâluddîn Abdurrahmân b. Ebî Bekr b. Muhammed el-Hudayrî es-Süyûtî, *Tabakâtu'l-müfessirîn*, thk. Alî Muhammed Ömer, (Kahire: Mektebetu Vehbe, 1976), s. 28; es-Sa'lebî, *Katlâ el-Kur'ân*, s. 34.

⁷ Mertoğlu, "Sa'lebî", 28.

⁸ Muhakkik el-Munî'ne göre Sa'lebî'nin h. 365-370 yılları arasında doğmuş olabileceği olasıdır. Sa'lebî, *Katlâ el-Kur'ân*, s. 16, 22.

⁹ Mertoğlu, "Sa'lebî", 28; Ebu'l-Abbâs Şemsuddîn Ahmed b. Muhammed b. İbrâhîm b. Ebî Bekr b. Hallikân, *Vefeyâtü'l-a'yân ve enbâ'u ebnâ'i'z-zamân*, thk. İhsân Abbâs, (Beyrut: Dâru's-Sâdir, 1977), I, 80; Sa'lebî, *Katlâ el-Kur'ân*, s. 21; Dâvûdî, *Tabakâtu'l-müfessirîn*, I, 66; Süyûtî, *Tabakâtu'l-müfessirîn*, s. 28.

¹⁰ Dâvûdî, *Tabakâtu'l-müfessirîn*, I, 66; Sa'lebî, *Katlâ el-Kur'ân*, s. 22; Mertoğlu, "Sa'lebî", 29.

¹¹ Ebû İshâk Ahmed b. Muhammed b. İbrâhîm es-Sa'lebî en-Nîsâbûrî eş-Şâfiî, *el-Keşf ve'l-beyân 'an tefsiri'l-Kur'ân (Tefsîru's-Sa'lebî)*, thk. Ebû Muhammed b. Âşûr, (Beyrut: Dâru İhyâu't-Turâsi'l-Arabî, 2002), I, 75; Sa'lebî, *Katlâ el-Kur'ân*, s. 25.

¹² Sa'lebî, *Katlâ el-Kur'ân*, s. 20.

Bekr el-Cevzekî (ö. 388/999). j) Ali b. Muhammed et-Tarâzî. k) Ebû Tâhir Muhammed b. Fazl b. Huzeym.¹³

Sa'lebî'nin birçok talebesi olmasına rağmen kaynaklarda talebelerinden sadece birkaçının adı geçmektedir. Onlardan bazıları şunlardır: a) Ebu'l-Hasan Alî b. Ahmed b. Muhammed el-Vâhidî (ö. 468/1076). *el-Basît*, *el-Vecîz* tefsirlerinin ve *Esbâbu'n-nuzûl*'un sahibidir. Çok değer verildiği hocası Sa'lebî'den tefsir okuduğu ve çokça nakilde bulunduğu bilinmektedir. b) Abdu'l-Kerîm b. Abdu's-Samed b. Muhammed b. Alî Ebû Ma'şer et-Taberî el-Kattân (ö. 478/1085). Hocasının *el-Keşf ve'l-beyân* adlı tefsirini bizzat kendisinden rivayet etmiştir. c) Ahmed b. Muhammed b. Alî b. Nemîr Ebû Saîd el-Havârizmî (ö. 448/1056). *Meâlimu't-tenzîl* tefsirinin sahibi el-Ferrâ' Bağavî (ö. 516/1122), *el-Keşf ve'l-beyân*'ı Ebû Saîd el-Havârizmî'den rivâyet etmiştir.¹⁴

Sa'lebî birçok ulemânın övgüsüne mazhar olmuştur. Vâhidî, Sa'lebî'nin meşhur tefsiri *el-Keşf ve'l-beyân*'ın kendisine ait *el-Basît* tefsirinin en önemli kaynaklarından birisi olduğunu ifade etmiş ve hocasını övmeye mübalaga yaparak şu sözleri sarfetmiştir: “O, ulemânın bilgini, kıymetlisi ve övgüyü hak edenidir. Kim onun sohbetine mazhar olursa, onun ilimde benzersiz biri olduğunu anlar. Kim de ona yetişemezse eserlerine baksın ki, suyu tükenmek bilmeyen bir deniz gibi âlim kişi olduğunu anlansın.”¹⁵ Abdulgâfir el-Fârisî, Sa'lebî'yi över ve şöyle der: “O, üstâz (büyük hoca), mukri', müfessir, vâiz, edebiyatçı, hâfiz, kıymetli eserleri olan ve nakilleri sahîh güvenilir bir âlimdir... Hadis hâfizidir. Hocası çoktur.”¹⁶ İbn Hallikân (ö. 681/1282), *Vefeyâtü'l-a'yân*'da Sa'lebî hakkında “O, tefsir ilminde zamanının birincisidir. Tefsirler arasında ilmi değeri yüksek *et-Tefsîru'l-kebîr*'i yazmıştır. Peygamberlerin kıssalarını anlatan *Kitâbu'l-arâis* adında kıymetli bir eseriyle birlikte birçok eseri bulunmaktadır.”¹⁷ demektedir. Suyûtî de ondan övgüyle söz eder ve şöyle der: “O, yaşadığı dönemin büyük âlimi, lügat hâfızı ve arap dilinin ustasıdır.”¹⁸

1.3. Eserleri

1.3.1. *el-Keşf ve'l-beyân 'an tefsîri'l-Kur'an (et-Tefsîru'l-kebîr, Tefsîru's-Sa'lebî):* Kıymetli bir rivâyet tefsiridir. Tasavvufî yorumlar içerdiğinden ötürü işârî tefsirler arasında da zikredilir. Mukaddimesinde eserin 100 kadar kaynaktan harmanlandığı, 300'e yakın hocadan nakillerin bulunduğu zikredilmektedir. Tefsirde her bir sûrenin âyet, kelime ve harf sayıları verilmekte olup, sûrelerin faziletini içeren nakiller, kıraat vecihleri, fıkıh ve nahivle ilgili açıklamalar yer alır. İçinde son derece garip İsrâiliyyât kaynaklı kıssalar bulunması, Sa'lebî'nin eleştirilmesine neden olmuştur.¹⁹ İbn Teymiyye (ö. 728/1328) ve el-Kettânî (1857-1927), *el-Keşf ve'l-beyân*'de zayıf nakillerin, uydurma hadislerin ve gerçek olmayan

¹³ Mertoğlu, “Sa'lebî”, 28; Sa'lebî, *Katla el-Kur'an*, s. 25, 26; Dâvûdî, *Tabakâtu'l-müfessirîn*, I, 66; Süyûtî, *Tabakâtu'l-müfessirîn*, s. 28.

¹⁴ Mertoğlu, “Sa'lebî”, 28; Sa'lebî, *Katla el-Kur'an*, s. 23, 26, 27; Ebu'l-Hasan Alî b. Ahmed b. Muhammed el-Vâhidî, *et-Tefsîru'l-basît*, thk. Muhammed b. Sâlih b. Abdillâh el-Fevzân, (Riyad: Matbaatu Vizâreti't-Ta'limî'l-Âli, 2009), I, 61, 62; Dâvûdî, *Tabakâtu'l-müfessirîn*, I, 66.

¹⁵ Vâhidî, *et-Tefsîru'l-basît*, I, 62; Sa'lebî, *Katla el-Kur'an*, s. 29.

¹⁶ İbn Hallikân, *Vefeyâtü'l-a'yân*, I, 80; Sa'lebî, *Katla el-Kur'an*, s. 30.

¹⁷ İbn Hallikân, *Vefeyâtü'l-a'yân*, I, 79.

¹⁸ Ebu'l-Fazl Celâluddîn Abdurrahmân b. Ebî Bekr b. Muhammed el-Hudayrî es-Süyûtî, *Bugyetu'l-vu'ât fi tabakâti'l-lugaviyyîn ve'n-nuhât*, thk: Muhammed Ebu'l-Fadl İbrâhîm, (Kahire: Matbaatu Halebî, 1977), I, 356; Süyûtî, *Tabakâtu'l-müfessirîn*, s. 28; Sa'lebî, *Katla el-Kur'an*, s. 31.

¹⁹ Mertoğlu, “Sa'lebî”, 29; Sa'lebî, *Katla el-Kur'an*, s. 31; Sa'lebî, *el-Keşf ve'l-beyân*, I, 75; Carl Brockelmann, *Târîhu'l-edebi'l-arabî*, çev. Abdu'l-Halîm en-Neccâr, Ramadân Abdu't-Tevvâb, (Kahire: Dâru'l-Meârif, 1959), VI, 153.

kıssaların çokluğundan söz eder.²⁰ Buna rağmen döneminin tefsir anlayışını yansıtması ve o dönemde yazılan diğer tefsirlerin üstünde bir tefsir olması bu eseri ilmi açıdan kıymetli kılmaktadır.²¹ Eser, Mekke'deki Ummu'l-Kurâ Üniversitesi'nde yüksek lisans ve doktora tezlerine konu olmuş ve tahkiki yapılmıştır. Aynı zamanda Ebû Muhammed İbn Âşûr tarafından on cilt (Beyrut 2002) ve Seyyid Kesrevî Hasen tarafından altı cilt (Beyrut 1425/2004) halinde tahkiki yapılarak basılmıştır.²²

1.3.2. Arâ'isu'l-mecâlis (Kasasu'l-enbiyâ, Nefâ'isu'l-arâ'is) : *el-Keşf ve'l-beyân* Sa'lebî'nin en önemli kitabı kabul edilirken, *Arâ'isu'l-mecâlis* eserleri arasında daha yaygın ve şöhrat bulanıdır. Sa'lebî, *el-Keşf ve'l-beyân*'da yer alan bazı kıssaları seçmiş ve bunları genişletilerek bu kitabını telif etmiştir. Eserde zikredilen kıssalar, peygamberlerin kendi halkını Allah'a davetini ve çektikleri eziyete karşı sabırlı olmalarını konu almaktadır. İçinde uydurma hadisler, garip hikayeler ve isrâiliyyât haberler çoktur. Yorumlar, âyet, hadis ve şiirlerle desteklenmiştir. Eser birçok kez basılmış (Kahire 1297, 1303, 1306; Bombay 1306) olup, Osmanlı Türkçesi'ne (İstanbul 1282), Kazan Türkçesi'ne (Kazan 1903) ve İngilizce'ye (Leiden 2002) çevrilmiştir. Aynı zamanda eser birden fazla doktora çalışmasına konu olmuştur. TDV İslâm Ansiklopedisi'nde (DİA) bu esere ait üç farklı isim verilmektedir. Ancak *Katlâ el-Kur'ân*'ın muhakkiki Nâsır b. Muhammed b. Osmân el-Munî', bu üç ismin aynı kitaba ait olmayıp birbirinden farklı üç kitap ismi olduğu görüşündedir. el-Munî', aynı şekilde bazı kaynaklarda Sa'lebî'ye ait müstakil eserler arasında adı geçen *Kıssatu şemsû'n-nebî* (as), *Kıssatu seyyidînâ Mûsâ* (as) ve *Kıssatu Yûsuf* (as)'un kuvvetle muhtemel *Arâ'isu'l-mecâlis*'in bölümlerinden birer parça olduğunu ifade eder.²³

1.3.3. Katlâ el-Kur'ân: Konumuz olan bu eser ileride detaylıca ele alınacaktır.

1.3.4. Dîvânü's-Sa'lebî: Eserin bir nüshası Ârif Hikmet Kütüphanesi'nde bulunmaktadır.²⁴

1.3.5. Rebî'u'l-müzekkîrîn: Yâkût el-Hamevî (ö. 626/1229), es-Suyûtî (ö. 911/1505), ed-Dâvûdî (ö. 945/1539 [?]), Bağdatlı İsmâil Paşa (1839/1920) ve Ömer Rıza Kehhâle (1905/1987) kitaplarında bu eserden söz etmişlerdir. Eserin günümüze ulaşmış ulaşmadığı bilinmemektedir.²⁵

1.3.6. el-Kâmil fi'l-Kur'ân: Bu eser, el-Vâhidî'nin hocası Sa'lebî'den okuduğu eserlerden birisidir. Eserin günümüze ulaşmış ulaşmadığı bilinmemektedir.²⁶

1.3.7. Fedâilu'l-Kur'ân: es-Sem'ânî (ö. 562/1166), bu kitabın Sa'lebî'nin el-Furhazâzî'den nakillerini içeren bir eser olduğunu söylemektedir.²⁷

2. KATLÂ EL-KUR'ÂN (KUR'ÂN'DAN ETKİLENEREK ÖLENLER)

2.1. Eserin Orjinal Nüshaları ve Eser Üzerinde Yapılan Çalışmalar

²⁰ Muhammed Huseyin Zehebî, *et-Tefsîr ve'l-mufessîrîn*, (Kahire: Mektebetu Vehbe, 2000), I, 167.

²¹ İbn Hallikân, *Vefeyâtü'l-a'yân*, I, 79.

²² Mertoğlu, "Sa'lebî", 29; Sa'lebî, *Katlâ el-Kur'ân*, s. 31; Sa'lebî, *el-Keşf ve'l-beyân*, I-X; Ebû İshâk Ahmed b. Muhammed b. İbrâhîm es-Sa'lebî en-Nisâbü'rî eş-Şâfiî, *el-Keşf ve'l-beyân 'an tefsîri'l-Kur'ân (Tefsîru's-Sa'lebî)*, thk. Seyyid Kesrevî Hasan, (Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 2004), I-VI.

²³ Mertoğlu, "Sa'lebî", 29; Sa'lebî, *Katlâ el-Kur'ân*, s. 32, 33.

²⁴ Mertoğlu, "Sa'lebî", 29.

²⁵ Mertoğlu, "Sa'lebî", 29; Sa'lebî, *Katlâ el-Kur'ân*, s. 33.

²⁶ Mertoğlu, "Sa'lebî", 29; Vâhidî, *et-Tefsîru'l-basît*, I, 62.

²⁷ Sa'lebî, *Katlâ el-Kur'ân*, s. 34.

2.1.1.Eserin Orjinal Nüshaları: Bilindiği kadarıyla eserin üç orjinal nüshası bulunmaktadır:

Birinci nüsha, Leiden Üniversitesi'nde²⁸ 219 (1979 CCO)- (5) 520 bulunmaktadır. Levhaların (başlıklar) sayısı: 152A-165A. 27 sayfada 14 levha vardır. Nüsha 17 satırlı ve net okunaklı şekilde Verrâkî yazı biçimiyle yazılıdır.²⁹ Nüshanın birinci sayfasına ait fotoğraf aşağıdadır:³⁰

من شعبان سنة سبعين وستماية قال حدثنا الشيخ
عبد الرحمن بن ابوالحسن علي بن ابي الفتح محمود بن احمد بن علي
المجودي الصابوني قراءة عليه وانا اسمع في يوم الثلاثاء التاسع
والعشرين من جمادى الاولى سنة اربعين وستماية قال
حدثنا الحافظ ابو موسى محمد بن ابي بكر بن عيسى المديني
الاسبهايني اجازنا حدثنا الشيخ ابو الفتح عبد الرزاق
ابن محمد الشرايبي حدثنا ابو سعيد بن محمد بن سعيد الوالي حدثنا
علي بن احمد بن علي الواقي حدثنا ابو اسحق احمد بن محمد بن
ابراهيم الثعلبي قال الحمد لله حق حمد والصلاة والسلام
على خير خلقه محمد وآله وصحبه وسلم هذا كتاب شتمل على
ذكر قوم هم افضل الشهداء واشرف العلماء لوالوا اعلى المنازل
وادركوا اسنا المراتب وهم الذين قتلوا القرآن لما قرأوه
ارسموه بتل فعملوه حتى علمه وفهموه حتى فهمه سمعت
انا محمد الحليل بن احمد بن محمد بن مسعود المذكور رحمه الله
دخلت خربه فرأيت شابا يصلي صلاة الخائفين فقلت
في نفسي ان لهذا الفتى شانا لعله ولي من اوليا الله عز وجل
فوقفت حتى فرغ من صلاته فلما سلم قلت عليه فرد على السلام

يعط وهو الخلاق العليم انما امره اذا اراد شيئا ان يقول
له كن فيكون فسبحان الذي يبدى ملكوت كل شيء واليه
ترجعون سبحان ربك رب العزة عما يصفون وسلام
على المرسلين والحمد لله رب العالمين

كتاب مبارك يذكر فيه قتلاء القرآن العظيم
الذين سمعوا القرآن وما توابوا به من الله
عليهم وعلى جميع المسلمين

بسم الله الرحمن الرحيم
اخبرنا الشيخ الاجل امسند شهاب الدين ابو العباس احمد
ابن علاء الدين كشتغدي المغربي الصيرفي قراءة عليه وانا
اسمع في الجمعة الثالث والعشرين من شعبان سنة تسع
وثلاثين وستماية قال حدثنا الشيخ الفقيه تقي الدين
ابو محمد عبد القوي بن عبد الله بن عبد القوي المغربي
القعقاعي قراءة عليه وانا اسمع في يوم الاحد الحادي والعشرين

İkinci nüsha, Leiden Üniversitesi'nde 219 (1980 CCO)- (2) 998 bulunmaktadır. Levhaların (başlıklar) sayısı: 4A-18B. 30 sayfada 15 levha vardır. Satır sayısı farklı ve okunaklı şekilde Nushî yazı biçimiyle yazılıdır. Başlıkları da aynı şekilde büyük nushî yazı biçimiyle yazılmıştır. Dipnotlarında düzeltme ve yorumlar vardır.³¹

Üçüncü nüsha, Ayasofya'da³² 65:3 (Varak: 128A – 130A) bulunmaktadır.³³

2.1.2. Eser Üzerinde Yapılan Çalışmalar: Eser, 2008 yılında Nâsir b. Muhammed b. Osmân el-Munî' tarafından tahkik edilmiştir. Muhakkik, öncelikle Leiden Üniversitesi'nde

²⁸ Leiden Üniversitesi 1575 yılında kurulmuş olup, Hollanda'nın en eski üniversitesidir. Üniversite, Leiden'de altı, diğeri Lahey'de olmak üzere yedi fakülteden oluşmaktadır. Tamamen, Leiden yaklaşık 50 uzmanlık alanıyla 50 lisans programı ve 80 yüksek lisans programı sunmaktadır. <https://tr.educations.com/study-abroad/leiden-university/> (03.01.2019); <https://www.universiteitleiden.nl/en> (03.01.2019)

²⁹ Brockelmann, *Târîhu'l-edebi'l-arabî*, VI, 154; Sa'lebî, *Katîlâ el-Kur'ân*, s. 43, 44.

³⁰ Resim eserin 45. sayfasından alıntı yapılmıştır. Sa'lebî, *Katîlâ el-Kur'ân*, s. 45.

³¹ Sa'lebî, *Katîlâ el-Kur'ân*, s. 44.

³² İçinde yaklaşık 5000 yazma eser bulunan Ayasofya I. Mahmut Kütüphanesi bir çok onarıma maruz kalmıştır. Bu tadilatlar sırasında içindeki kitapların bir kısmı 1916 yılında Türk İslam Eserleri Müzesi'ne, kalan kısmı ise 1968 tarihinde Süleymaniye Kütüphanesi'ne gönderilmiştir. <http://basin.kulturturizm.gov.tr/TR-144050/ayasofya-i-mahmut-sadirvani-ve-kutuphanesi-ziyarete-aci-.html> (03.01.2019); <https://www.istanbul.net.tr/istanbul-rehberi/istanbul-muzeleri/ayasofya-muzesi-i-mahmut-kutuphanesi/74/4> (03.01.2019).

³³ Brockelmann, *Târîhu'l-edebi'l-arabî*, VI, 154; Sa'lebî, *Katîlâ el-Kur'ân*, s. 44.

bulunan iki yazma nüshayı dikkatlice okumuş, akabinde modern imlâ kurallarına göre kopyalarını çıkarmış ve son olarak iki orjinal yazma eseri kendi yazdığı kopyalarla karşılaştırmıştır. İhtilâf halinde doğru gördüğü hususları kendi yazdığı kopyaya not etmiş ve bunları tahkikli matbu kitabında dipnotlarda belirtmiştir. Kur'ân âyetlerini numaralandırmakla birlikte, kitapta Sahâbe dışında adı geçen zevât hakkında muvaffak olduğu kadarıyla bilgiler vermiştir. İmkan dahilinde kitabın metnini ve kıssaların râvilerini belgelendirmiştir. Ayrıca eserde geçen garip kelimeleri izah etmiş ve açıklamaya ihtiyaç gördüğü hususları kendince yorumlamıştır. Özetle muhakkik eserin tahkikinde son derece titiz davranmış ve ciddi emek harcamıştır.³⁴

Beate Wiesmüller, *Katlâ el-Kur'ân*'ı yüksek lisans tezi olarak çalışmıştır. Eserin İstanbul ve Leiden'deki orjinal nüshalarını inceledikten sonra tezini genişleterek *Die vom Koran Getöteten: At-Ta'labî's Qatlâ l-Qur'ân nach der Istanbuler und den Leidener Handschriften, Edition und Kommentar* adıyla neşretmiştir (Würzburg 2002).³⁵

2.2. Eserin Konusu

Katlâ el-Kur'ân, Türkçe “*Kur'ân'dan Etkilenerek Ölenler*” veya “*Kur'ân Şehitleri*” anlamına gelir. Dolayısıyla konusu, Kur'ân âyetlerinin insanlara etkisi, bazı kişilerin âyet/leri okuduktan veya dinledikten sonra aşırı etkilenmeleri ve bu etki sonucunda maruz kaldıkları ölüm hikayeleridir. Sa'lebî kitabının konusunu “*Arzuların zirvesine ve mertebelerin en yücesine ulaşan bir kısım değerli şühedânın ve kıymetli ulemânın hikayesini içerir. Ki bu kişiler, Kur'ân'ı okudukları için veya okunan Kur'ân'ı işittiklerinden dolayı (manasından etkilenerek) Kur'ân'ın öldürdüğü kişilerdir.*”³⁶ sözleriyle açıklamaktadır. Burada müellifin kendi dönemine kadar bu konuda rivâyet edilen tüm nakilleri eserinde topladığına dair bir sözünün veya iddiasının bulunmadığını hatırlatmak yerinde olacaktır. Sa'lebî'nin *Katlâ el-Kur'ân*'ı yazmasındaki gayesi, Allah'ın merhametini kazanmaktır.³⁷ Eserde Allah'ın kulları arasından seçip iyilik lutfettiği zevâtın varlığına dikkat çekilmektedir. Sa'lebî, kıssaları nakletmeden önce okuyucuyu sâlih kişilerin yolundan gitme, onları kalben ve lisanen sevmeye hususunda teşvik etmektedir.³⁸

2.3. Müellifin Telif Metodu

Katlâ el-Kur'ân'ın Sa'lebî'ye nisbetinde her hangi bir şüphe bulunmamaktadır. Sa'lebî, bu eseri yazarken başvurduğu kaynakları açıklamamıştır. Bunun sebebi, kitabın küçük hacimli olmasından ve muhtevâsında az sayıda (sadece 19 adet) kıssanın yer almasından kaynaklanmış olabilir.³⁹ Kıssalar düzensiz şekilde peş peşe zikredilmiştir. Her kıssanın başlığı “*Ve onlardan birisi ....*” şeklinde verilmiştir. Müellif, hocalarına veya diğer kişilere ait eserlerden ismini belirtmeksizin örneğin “*bazı kitaplarda okudum...*”⁴⁰ veya “*bazı hocalarımın kitaplarında okudum...*”⁴¹ şeklinde nakiller yapar. Bazen hocasından işittiği

³⁴ Sa'lebî, *Katlâ el-Kur'ân*, s. 10, 11.

³⁵ Mertoğlu, “Sa'lebî”, 29; See B. Wiesmüller, *Die vom Koran Getöteten: At-Ta'labî's Qatlâ l-Qur'ân nach der Istanbuler und den Leidener Handschriften, Edition und Kommentar*.

³⁶ Sa'lebî, *Katlâ el-Kur'ân*, s. 53, 54.

³⁷ Sa'lebî, *Katlâ el-Kur'ân*, s. 55.

³⁸ Sa'lebî, *Katlâ el-Kur'ân*, s. 56.

³⁹ Sa'lebî, *Katlâ el-Kur'ân*, s. 38-40.

⁴⁰ Sa'lebî, *Katlâ el-Kur'ân*, s. 74, 82.

⁴¹ Sa'lebî, *Katlâ el-Kur'ân*, s. 78.

rivâyeti onun bizzat adını vererek "... *kişiden işittim*" şeklinde kıssayı hikaye eder.⁴² Bazen de "bazı müzekkirlere *işittim*..." şeklinde rivâyette bulunur.⁴³ Velhasıl müellif, zikrettiği kıssaları ya kıssanın sahibine, ya kıssaya tanıklık edene, yahut kıssayı anlatana dayandırarak (isnâd) vermiştir.⁴⁴

2.4. Eserin Muhtevâsı

Eserde, biri başlıksız (ilk kıssa) ve 18 başlıklı olmak üzere toplam 19 kıssa bulunmaktadır. Kitapta geçen tüm âyetleri Sa'lebî'nin diğer kitabı *el-Keşf ve'l-beyân*'da araştırmamız neticesinde, bu eserde yer alan kıssalardan sadece iki tanesinin -72 ve 73. sayfalarda zikredilen kıssa kısmen,⁴⁵ 82. sayfada zikredilen kıssa ise aynı şekilde⁴⁶ - *el-Keşf ve'l-beyân*'da zikredildiğini tespit ettik. Dolayısıyla bu eserin o tefsirden istihraç edilerek telif edilen bir eser olmadığını söyleyebiliriz.

Eserde hoş olmayan veya hurafe derecesine varan son derece garip kıssalar bulunmaktadır. Bu yüzden eserin muhtevâsına temkinli yaklaşmak yerinde olacaktır. 62. sayfada "O (etkilenererek ölen)lerden: Cinlerden bir grup" başlığı altında verilen kıssa buna örnek olarak verilebilir. Kıssa şu şekildedir: "Huleyd el-Asarî şöyle dedi: Bir gece 'كُلُّ نَفْسٍ دَائِقَةٌ' (Her nefis ölümü tadacaktır)' âyetini sonuna kadar okudum ve âyeti tekrarlamaya başladım. Birden gaipten şöyle bir ses işittim: Daha ne kadar bu âyeti tekrarlayacaksın? Sen (âyeti okuyarak) yaratıldıklarından beri Allah'a yüzlerini çevirmeyen (itaat etmeyen) dört cin öldürdün."⁴⁷ Bu kıssada anlatılanlara dair şer'î bir delil bulunmamaktadır. Zira cinler âlemi gaybî konulardan olup, ancak Kur'an veya Sünnet'le sabit olursa kabul edilebilir. Diğer yandan eserde Ali b. el-Fadîl b. İyâd⁴⁸ ve Zürâre b. Evfâ⁴⁹ gibi Kur'an'dan etkilenen birçok insanın gerçek hikayeleri de yer almaktadır.

Kur'an'dan etkilenererek ölenlere dair 19 kıssanın başlığı ve bu kıssaların içinde geçen âyetler (43 adet) şunlardır:

- 1) Başlıksız (ilk kıssada): Bakara 2/24⁵⁰ ; Hâkka 69/21-23⁵¹ ; Meâric 70/15-17⁵².
- 2) Ali b. el-Fadîl b. İyâd: En'âm 6/30⁵³; Mü'minûn 23/106⁵⁴; Zümer 39/47⁵⁵.
- 3) Kûfeli Yaşlı Bir Adam: Bakara 2/24⁵⁶.

⁴² Sa'lebî, *Katîlâ el-Kur'an*, s. 75.

⁴³ Sa'lebî, *Katîlâ el-Kur'an*, s. 79.

⁴⁴ Sa'lebî, *Katîlâ el-Kur'an*, s. 38-40.

⁴⁵ Sa'lebî, *el-Keşf ve'l-beyân*, IX, 115.

⁴⁶ Sa'lebî, *el-Keşf ve'l-beyân*, VII, 314.

⁴⁷ Sa'lebî, *Katîlâ el-Kur'an*, s. 62.

⁴⁸ Ali b. el-Fadîl b. İyâd b. Mes'ûd el-Yerbûî et-Temîmî. İbâdet ve havf'te babasını geçmiştir. Nesâî, onun güvenilir bir kişi olduğunu söyler. Ebû Bekr el-Hatîb ise onun için şunu söylemiştir: "Yüksek derecede vera sahibidir. Babasından kısa bir süre önce vefat etmiştir. Okunan bir âyeti dinledikten sonra bayılması onun ölümüne sebep olmuştur." Yûsuf b. Abdurrahmân el-Mizzî, *Tehzîbu'l-kemâl fî esmâi'r-ricâl*, thk. Bessâr Avvâd Ma'rûf, (Beyrut: Muessetu'r-Risâle, 1992), XXI, 96, 97.

⁴⁹ Zürâre b. Evfâ el-Hareşî. Künyesi Ebû Hâcib'dir. Takvâ sahibidir. Basra'da yaşamış ve orada vefat etmiştir. Kıssa, *Hilyetu'l-evliyâ*'da zikredilmektedir. Ebû Nuaym el-İsfahânî, *Hilyetu'l-evliyâ ve tabakâtu'l-asfiyâ*, (Kahire: Dâru'l-Fikr, 1996), II, 258.

⁵⁰ Sa'lebî, *Katîlâ el-Kur'an*, s. 54; Sa'lebî, *el-Keşf ve'l-beyân*, I, 169.

⁵¹ Sa'lebî, *Katîlâ el-Kur'an*, s. 54; Sa'lebî, *el-Keşf ve'l-beyân*, X, 30.

⁵² Sa'lebî, *Katîlâ el-Kur'an*, s. 54; Sa'lebî, *el-Keşf ve'l-beyân*, X, 38.

⁵³ Sa'lebî, *Katîlâ el-Kur'an*, s. 60; Sa'lebî, *el-Keşf ve'l-beyân*, IV, 143.

⁵⁴ Sa'lebî, *Katîlâ el-Kur'an*, s. 61; Sa'lebî, *el-Keşf ve'l-beyân*, VII, 58.

⁵⁵ Sa'lebî, *Katîlâ el-Kur'an*, s. 62; Sa'lebî, *el-Keşf ve'l-beyân*, VIII, 240.

⁵⁶ Sa'lebî, *Katîlâ el-Kur'an*, s. 62; Sa'lebî, *el-Keşf ve'l-beyân*, I, 169.

- 4) Bir Grup Cin: Âl-i İmrân 3/185⁵⁷; Tahrîm 66/6⁵⁸.
- 5) Necâd el-Fakasî.
- 6) Zürâre b. Evfâ el-Haraşî: Müddessir 74/8⁵⁹.
- 7) Bedevî Bir Arap: Zâriyât 51/22, 23⁶⁰.
- 8) Muhammed b. el-Munkedir'in (ö. 131/748) bir kardeşi: Zümer 39/47⁶¹.
- 9) Kûfeli Bir Genç: Mü'minûn 23/101-108⁶².
- 10) Ebû Osmân Saîd b. İsmâîl el-Hîrî (ö. 298/910).
- 11) Bir Kısım Ârifler: Zâriyât 51/17, 18⁶³.
- 12) Nişâburlu Bir Genç: Zümer 39/54⁶⁴.
- 13) Utbe' b. Ebân el-Basrî'nin Komşusu Misver: Meryem 19/85, 86⁶⁵.
- 14) Lokmân el-Hakîm (as): Lokmân 31/16⁶⁶.
- 15) Mehâlibeli Yaşlı Bir Adam ve Onun Cârîyesi: Nisâ 4/77, 78⁶⁷; Kehf 18/29⁶⁸: Zümer 39/53⁶⁹.
- 16) Ebû Cuheyr ed-Darîr: Furkân 25/23-26⁷⁰.
- 17) Bir Kısım Ârifler: Hadîd 57/16⁷¹.
- 18) Esed b. Salheb: Zuhuf 43/74, 75⁷².
- 19) Müminlerin Emîri Abdullâh b. Ömer b. Hattâb'ın (ö. 73/692) (ra) Arkadaşlarından Bir Genç: A'râf 7/201⁷³; Rahmân 55/46⁷⁴.

SONUÇ

Nişâbûr'un yetiştirdiği değerli ilim adamlarından biri olan Ebû İshâk, bir çok hocadan ilim tahsil etmiş ve bir çok talebeye de ders vermiştir. O, tefsir ilminde büyük bir şöhret kazanmış, ulemâdan çokça övgüye mazhar olmuş ve geride birçok değerli ilmi eser bırakmıştır.

Katlâ el-Kur'ân, Kur'ân âyet/lerini okuduktan veya dinledikten sonra etkilenecek ölen kişilerin kıssalarını içermektedir. Kıssaların hoş ve akıcı bir üslupla sunulduğu görülmektedir. Kıssalar, ilimde kıymet ifade eden nakil zinciriyle (isnâd) verilmiştir. Bu kıssalar, Sahâbe, Tâbiîn ve Tebeu't-Tâbiîn'in Kur'ân'a verdikleri önemi ve değeri bildiren haberlerdir. Kıssalarda geçen haberler, olaylar ve râviler ilmi açıdan bir zenginlik olarak görülebilir. Eser,

⁵⁷ Sa'lebî, *Katlâ el-Kur'ân*, s. 63; Sa'lebî, *el-Keşf ve'l-beyân*, III, 224.

⁵⁸ Sa'lebî, *Katlâ el-Kur'ân*, s. 64, 67; Sa'lebî, *el-Keşf ve'l-beyân*, IX, 349.

⁵⁹ Sa'lebî, *Katlâ el-Kur'ân*, s. 70; Sa'lebî, *el-Keşf ve'l-beyân*, X, 71.

⁶⁰ Sa'lebî, *Katlâ el-Kur'ân*, s. 73, 74; Kıssa kısmen zikredilmiştir. Sa'lebî, *el-Keşf ve'l-beyân*, IX, 113-115.

⁶¹ Sa'lebî, *Katlâ el-Kur'ân*, s. 74, 75; Sa'lebî, *el-Keşf ve'l-beyân*, VIII, 240.

⁶² Sa'lebî, *Katlâ el-Kur'ân*, s. 76; Sa'lebî, *el-Keşf ve'l-beyân*, VII, 56-58.

⁶³ Sa'lebî, *Katlâ el-Kur'ân*, s. 79; Sa'lebî, *el-Keşf ve'l-beyân*, IV, 111-113.

⁶⁴ Sa'lebî, *Katlâ el-Kur'ân*, s. 80; Sa'lebî, *el-Keşf ve'l-beyân*, VIII, 245, 246.

⁶⁵ Sa'lebî, *Katlâ el-Kur'ân*, s. 81, 82; Sa'lebî, *el-Keşf ve'l-beyân*, VI, 230, 231.

⁶⁶ Sa'lebî, *Katlâ el-Kur'ân*, s. 82; Kısa aynı şekilde geçmektedir. Sa'lebî, *el-Keşf ve'l-beyân*, VII, 314.

⁶⁷ Sa'lebî, *Katlâ el-Kur'ân*, s. 84; Sa'lebî, *el-Keşf ve'l-beyân*, III, 346.

⁶⁸ Sa'lebî, *Katlâ el-Kur'ân*, s. 84, 86; Sa'lebî, *el-Keşf ve'l-beyân*, VI, 166.

⁶⁹ Sa'lebî, *Katlâ el-Kur'ân*, s. 85; Sa'lebî, *el-Keşf ve'l-beyân*, VIII, 241-245.

⁷⁰ Sa'lebî, *Katlâ el-Kur'ân*, s. 92; Sa'lebî, *el-Keşf ve'l-beyân*, VII, 129, 130.

⁷¹ Sa'lebî, *Katlâ el-Kur'ân*, s. 96; Sa'lebî, *el-Keşf ve'l-beyân*, IX, 240.

⁷² Sa'lebî, *Katlâ el-Kur'ân*, s. 98; Sa'lebî, *el-Keşf ve'l-beyân*, VIII, 344, 345.

⁷³ Sa'lebî, *Katlâ el-Kur'ân*, s. 98; Sa'lebî, *el-Keşf ve'l-beyân*, IV, 319, 320.

⁷⁴ Sa'lebî, *Katlâ el-Kur'ân*, s. 99; Sa'lebî, *el-Keşf ve'l-beyân*, IX, 189.

kendi alanında -bildiğimiz kadarıyla- günümüze kadar telif edilen tek eser olma özelliğini taşımaktadır. Bu husus, onun İslâm Kültür Mirası'ndaki yerini ve değerini göstermektedir. Ayrıca eser üzerinde son derece kıymetli çalışmalar yapılmıştır. Eserde hoş olmayan veya hurafe derecesine varan son derece garip hikayeler bulunduğu gibi gerçek hikayeler de bulunmaktadır. Bu yüzden eserin muhtevâsına temkinli yaklaşmak yerinde olacaktır.

KAYNAKÇA

Carl, Brockelmann, *Târîhu'l-edebi'l-arabî*, çev. Abdu'l-Halîm en-Neccâr, Ramadân Abdu't-Tevvâb, Kahire: Dâru'l-Meârif, 1977, I-VI.

Dâvûdî, Muhammed b. Ali b. Ahmed ed-, *Tabakâtu'l-müfesirrîn*, Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1983, I-II.

İbn Hallikân, Ebu'l-Abbâs Şemsuddîn Ahmed b. Muhammed b. İbrâhîm b. Ebî Bekr, *Vefeyâtü'l-a'yân ve enbâ'u ebnâ'i'z-zamân*, thk. İhsân Abbâs, Beyrut: Dâru's-Sâdır, 1977, I-VIII.

İsfahânî, Ebû Nuaym el-, *Hilyetu'l-evliyâ ve tabakâtu'l-asfiyâ*, Kahire: Dâru'l-Fikr, 1996, I-XI.

Mertoğlu, M.. Suat, "Sa'lebî", Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (DİA), XXXVI:28-29, İstanbul: TDV Yay., 1998-2013.

Mizzî, Yûsuf b. Abdurrahmân el-, *Tehzîbu'l-kemâl fî esmâi'r-ricâl*, thk. Bessâr Avvâd Ma'rûf, Beyrut: Muessetu'r-Risâle, 1992, I-XXXV.

Sa'lebî, Ebû İshâk Ahmed b. Muhammed b. İbrâhîm en-Nisâbûrî eş-Şâfiî es-, *el-Keşf ve'l-beyân 'an tefsîri'l-Kur'ân (Tefsîru's-Sa'lebî)*, thk. Ebû Muhammed b. Âşûr, Beyrut: Dâru İhyâu't-Turâsi'l-Arabî, 2002, I-X.

Sa'lebî, Ebû İshâk Ahmed b. Muhammed b. İbrâhîm en-Nisâbûrî eş-Şâfiî es-, *el-Keşf ve'l-beyân 'an tefsîri'l-Kur'ân (Tefsîru's-Sa'lebî)*, thk. Seyyid Kesrevî Hasan, Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 2004, I-VI.

Sa'lebî, Ebû İshâk Ahmed b. Muhammed b. İbrâhîm en-Nisâbûrî eş-Şâfiî es-, *Katlâ el-Kur'ân*, thk. Nâsır b. Muhammed b. Osmân el-Munî', Riyâd: Mektebetu Obekan, 2008.

Süyûtî, Ebu'l-Fazl Celâluddîn Abdurrahmân b. Ebî Bekr b. Muhammed el-Hudayrî es-, *Tabakâtu'l-müfesirrîn*, thk. Ali Muhammed Ömer, Kahire: Mektebetu Vehbe, 1976.

Süyûtî, Ebu'l-Fazl Celâluddîn Abdurrahmân b. Ebî Bekr b. Muhammed el-Hudayrî es-, *Bugyetu'l-vu'ât fî tabakâti'l-lugaviyyîn ve'n-nuhât*, thk: Muhammed Ebu'l-Fadl İbrâhîm, Kahire: Matbaatu Halebî, 1965, I-II.

Vâhidî, Ebu'l-Hasan Alî b. Ahmed b. Muhammed el-, *et-Tefsîru'l-basît*, thk. Muhammed b. Sâlih b. Abdillâh el-Fevzân, Riyâd: Matbaatu Vizâreti't-Ta'lîmi'l-Âlî, 2009, I-XXV.

Wiesmüller, See B., *Die vom Koran Getöteten: At-Ta'labî's Qatlâ l-Qur'ân nach der Istanbul und den Leidener Handschriften, Edition und Kommentar, Arbeitsmaterial zum Orient*, vol. 12, Würzburg: Ergon Verlag, 2002.

Zehebî, Muhammed Huseyin, *et-Tefsîr ve'l-mufessirîn*, Kahire: Mektebetu Vehbe, 2000, I-III.

Web Sayfaları

https://www.amazon.de/Die-Koran-Get%C3%B6teten-Handschriften-Arbeitsmaterialien/dp/3935556888/ref=sr_1_1?s=books&ie=UTF8&qid=1546547429&sr=1-1&keywords=Die+vom+Koran+Get%C3%B6teten (eriřim 03.01.2019)

<https://tr.educations.com/study-abroad/leiden-university/> (eriřim 03.01.2019)

<https://www.universiteitleiden.nl/en> (eriřim 03.01.2019)

<http://basin.kulturturizm.gov.tr/TR-144050/ayasofya-i-mahmut-sadirvani-ve-kutuphanesi-ziyarete-aci-.html> (eriřim 03.01.2019)

<https://www.istanbul.net.tr/istanbul-rehberi/istanbul-muzeleri/ayasofya-muzesi-i-mahmut-kutuphanesi/74/4> (eriřim 03.01.2019)

**TARAS SHEVCHENKO
INTERNATIONAL CONGRESS
ON SOCIAL SCIENCES**